

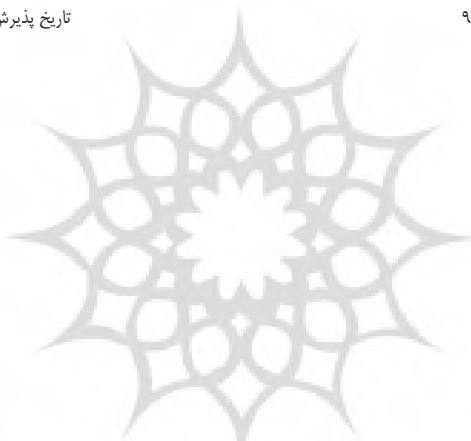
نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار گردشگری شهرستان بهشهر

وحید ریاحی - دانشیار دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

علی قاسمی^۱ - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۹۳/۰۴/۰۳

تاریخ پذیرش: ۹۴/۰۶/۲۵

چکیده

صنعت گردشگری، بویژه بوم‌گردی به عنوان رویکردی جدید برای توسعه همزیستی انسان و اجتماع، به منظور بهره‌وری اقتصادی، امروز در توسعه مناطق، جایگاه چشمگیری یافته است. اکوتوریسم بخشی در حال گسترش از بازار گردشگری در طبیعت است. شهرستان بهشهر در استان مازندران، با توجه به موقعیت خاص جغرافیایی و وجود جاذبه‌های طبیعی همانند؛ شبه جزیره میانکاله، مجموعه عباس آباد و کاخ صفی آباد، پتانسیل بالایی را جهت فعالیت‌های اکوتوریستی فراهم ساخته است. هدف از پژوهش فوق، بررسی فرصت‌ها، تهدیدها، نقاط قوت و نقاط ضعف گردشگری شهرستان بهشهر و ارزیابی راهکارهای مناسب در جهت پایداری گردشگری می‌باشد. روش تحقیق به صورت توصیفی-تحلیلی و مطالعات میدانی بوده، و با مدل (SWOT) به شناخت تهدیدها و فرصت‌های موجود و بازشناسی ضعف‌ها و قوت‌های گردشگری بهشهر پرداخته شده است. جامعه آماری مورد مطالعه ۲۸۵ نفر متشکل از سه گروه (۱۵۰ نفر جامعه میزبان، ۱۰۰ نفر گردشگران و ۳۵ نفر مسئولان محلی) هستند که از روش نمونه‌گیری کوکران استفاده شده است. نتایج حاصل از مدل‌های تحلیلی بیانگر این واقعیت است که شهرستان بهشهر با دارا بودن جاذبه‌های اکوتوریستی فراوان با آسیب پذیری بالایی مواجه است. برای فائق آمدن بر مشکلات، بهره‌گیری از نقاط قوت و فرصت‌های موجود ضروری است. تحلیل‌های حاصل از مدل (SWOT) نشان می‌دهد که شهرستان بهشهر علیرغم برخورداری از ظرفیت تبدیل شدن به یک منطقه نمونه گردشگری، موانع اساسی مانند؛ تعدد تصمیم‌گیران، مسائل مدیریتی و نبود زیرساخت‌ها را در راه رسیدن به این هدف در مقابل خود دارد.

واژه‌گان کلیدی: توسعه پایدار، گردشگری پایدار، جاذبه‌های اکوتوریستی، بهشهر.

۱. مقدمه

گردشگری در عصر حاضر یکی از بزرگترین فعالیت‌های اقتصادی دنیا است و توسعه صنعت توریسم موجبات فواید اقتصادی فراوانی برای جوامع را فراهم ساخته و تمام سطوح جامعه را تحت تاثیر قرار می‌دهد. با این روند گردشگری به عنوان ابزار مهمی برای درآمدهای خارجی در نظر گرفته می‌شود و توسعه ناحیه‌ای و بهبود شرایط زندگی مردم را به دنبال دارد (رینا، ۲۰۰۵: ۱۰۹)^۱. اکوتوریسم رویکرد جدید گردشگری در طبیعت بوده که در سال‌های اخیر مطرح شده است. این گونه گردشگری در قرن بیست و یکم از چنان اهمیتی برخوردار است که سازمان ملل متحد قرن حاضر را قرن توسعه و گسترش روز افزون شهرها و افزایش بی‌رویه اکوتوریسم نامیده است (پاپلی و سقایی، ۱۳۸۵: ۲۱۶). امروزه صنعت گردشگری به یکی از پر درآمدترین صنایع دنیا تبدیل شده، رقابت فشرده‌ای در میان بسیاری از کشورهای جهان برای جذب جهانگردان به چشم می‌خورد و صنعت توریسم به عنوان صنعتی پویا و با ویژگی‌های منحصر به فرد، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است.

براساس پیش‌بینی انجام شده توسط سازمان جهانگردی جهانی در سال ۲۰۲۰، حدود یک میلیارد و پانصد و شصت میلیون نفر به گردشگری خواهند پرداخت و درآمدهای ناشی از گردشگری بین‌المللی در این سال به یک و نیم تریلیون دلار خواهد رسید (UNWTO^۲, 2007:54). اصولاً توسعه اقتصادی در هر کشوری نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است و بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی، نمی‌توان انتظار گسترش اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی را داشت. برای تحقق این مهم، امروزه بسیاری از کشورهای جهان، تمایل شدیدی به جذب سرمایه‌های خارجی پیدا کرده‌اند (شاکری و سلیمی، ۱۳۸۵: ۱). یکی از راه‌های مناسب، توسعه گردشگری به عنوان مجموعه فعالیت‌های اقتصادی است که تأثیر بسزایی در تقویت بنیان‌های اقتصادی جوامع دارد و نقش گردشگری به عنوان منبع جدیدی برای ایجاد اشتغال، کسب درآمد، دریافت‌های مالیاتی بیشتر، جذب ارز و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی که موجب رشد و توسعه سایر صنایع می‌شود، در مطالعات متعدد مورد تأیید قرار گرفته است (کازمی، ۱۳۸۷: ۱). در این میان گردشگری را می‌توان صنعت سفید نامید. زیرا برخلاف اغلب صنایع تولیدی، بدون آلوده‌سازی محیط زیست انسانی، زمینه‌ساز دوستی و تفاهم بین ملت‌هاست (محسنی، ۱۳۸۸: ۴۵).

اکوتوریسم سفری به مناطق طبیعی و نسبتاً دست نخورده با موضوعات جالب و مخصوص برای مطالعه و لذت از چشم‌اندازهای طبیعی، حیات وحش جانوری و گیاهی تعریف شده، که جنبه‌های فرهنگی منطقه را نیز مورد توجه قرار می‌دهد (خان^۳، ۲۰۰۷: ۴). شهرستان بهشهر با وجود شرایط اقلیمی در دو بخش مرطوب شمالی و کوهستانی جنوبی، ویژگی‌های خاص طبیعی و گردشگری را به خود اختصاص داده است. به طوری که این ویژگی‌ها شکل متمایز به آن بخشیده است. این شهرستان یکی از شهرهای قدیمی و تاریخی مازندران با آثار تاریخی و طبیعی فراوان است. وجود آب و هوای معتدل و اقلیم بارانی زمینه را برای ایجاد منطقه‌ای سرسبز و سرشار از جاذبه‌های اکوتوریستی فراهم نموده است. شبه جزیره میانکاله، مجموعه تفریحی عباس‌آباد، مجموعه صفی‌آباد و چشمه عمارت از شاخص‌ترین جاذبه‌های اکوتوریستی است. شهرستان بهشهر به علت تنوع شرایط آب و هوایی، جاذبه‌های طبیعی و تاریخی فراوان و متنوع، از توان و قابلیت بسیار بالایی جهت توسعه اکوتوریسم به عنوان یک منبع اقتصاد گردشگری برخوردار است. هدف از پژوهش فوق‌ارایه تصویری روشن از شرایط موجود جاذبه‌های طبیعی شهرستان بهشهر، شناسایی و معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان و ارایه راهکارهایی در جهت توسعه صنعت گردشگری است. در نهایت تحقیق حاضر در جهت پاسخگویی به این سؤال‌های است که:

1.Raina

2.Unwto (World Tourism Organization)

3.Khan

- نقاط ضعف و تهدیدات پیش روی گردشگری و توسعه اکوتوریسم در شهرستان بهشهر کدام است؟
- قابلیت‌ها و پتانسیل‌های جاذبه‌های طبیعی شهرستان بهشهر چیست؟
- چه توانمندی‌ها و محدودیت‌هایی، فراروی توسعه اکوتوریسم شهرستان بهشهر وجود دارد؟

۲. مروری بر ادبیات موضوع

۲-۱. مبانی نظری

اکوتوریسم از ترکیب دو واژه "اکولوژی" و "توریسم" تشکیل شده است. در سطح بین‌الملل، اکوتوریسم به عنوان مفهومی که ریشه در حفاظت منابع طبیعی و آرمان‌های توسعه‌ی پایدار دارد، مطرح شده است. "انجمن بین‌المللی اکوتوریسم" (TIES)^۱ اکوتوریسم را اینگونه تعریف می‌کند. سفر مسئولانه به عرصه‌های طبیعی که اهداف عمده‌ی آن حفاظت از منابع محیط زیست طبیعی و ارتقای سطح زندگی جوامع محلی است (سلطان‌زاده، ۱۳۸۵: ۱). در رابطه با اکوتوریسم سبالیوس لاسکورین نخستین فردی است، که واژه اکوتوریسم را برای سفر به مناطق بکر و نسبتاً دست نخورده با هدف خاص مطالعه، تحسین، لذت از چشم‌اندازهای طبیعی، حیات وحش و هرگونه جاذبه‌های فرهنگی به کار برده است (فنل، ۱۹۹۹: ۶۳)^۲. اکوتوریسم بخشی در حال گسترش از بازار گردشگری در طبیعت است. به گونه‌ای که طبق برآورد انجمن اکوتوریسم در سال ۱۹۹۹، گردشگری در طبیعت یا طبیعت گردی ۲۰ درصد و اکوتوریسم ۷ درصد از بازار مسافرت جهانی را در اختیار دارد (شاهنده، ۱۳۸۰: ۴۹).

اکوتوریسم یکی از انواع توریسم محسوب می‌شود. منظور از اکوتوریسم، آن نوع از توریسم است که با محیط‌های طبیعی و بکر و همچنین نواحی حفاظت شده مرتبط است. اکوتوریسم به حفظ اکوتوریسم کمک می‌کند و برای منابع طبیعی و ارزش‌های بومی جوامع محلی، احترام و ارزش قائل است (زاهدی، ۱۳۸۵: ۲۹). اکوتوریسم یا گردشگری را اقتصاددانان صادرات نامرئی نامیده‌اند (رضوانی، ۱۳۷۴: ۸). توریسم طبیعی ارتباط بسیار نزدیکی با اکوتوریسم دارد اما لزوماً با راهکارهای حفاظتی محیط و پایداری منطقه ارتباط ندارد. این نوع گردشگری بصورت رایج وجود دارد. توریسم طبیعی در مناطق بدون انجام هرگونه اقدام حفاظتی انجام می‌شود در حالی که عناصر مختلف اکوتوریسم یکپارچه و دارای برنامه منظمی در گردشگری طبیعت است، لذا توریسم طبیعی بر روی مناطق طبیعی تأثیر خواهد گذاشت (درام و اندی^۳، ۱۳۸۵: ۳۸).

اکوتوریسم به عنوان الگوی فضایی گردشگری در طبیعت، می‌تواند آثار مثبت فراوانی در این مناطق برجای می‌گذارد و هدف آن توسعه صنعت گردشگری بدون لطمه‌زدن به محیط‌زیست است (منصوری، ۱۳۸۱: ۳۸). اکوتوریسم پدیده‌ای مدرن است که انگیزه اصلی آن گردشگری، مشاهده و لذت از طبیعت و چشم‌اندازهای طبیعی و فرهنگی بوده و از آن می‌توان به عنوان یکی از منابع جدید درآمد در راستا توسعه پایدار نام برد (نوری، ۱۳۸۹: ۷۵). بلامی معتقد است فعالیت‌هایی که دارای ملاک‌های اصلی زیر باشد در زمره فعالیت‌های اکوتوریستی قرار می‌گیرد: جاذبه‌ها باید به طور برجسته طبیعت محور باشند، جاذبه‌ها برای بازدیدکنندگان جنبه آموزشی و یادگیری داشته باشد و مدیریت گردشگری باید در جهت رعایت اصول اکولوژیکی، اجتماعی، فرهنگی و پایداری اقتصادی حرکت نماید (بلامی، ۲۰۰۱: ۸)^۴. در رابطه با نگرش و ابعاد اکوتوریسم نتیجه بررسی نگرش‌های محلی و رفتارها در حفاظت از جاذبه‌های اکوتوریستی نشان می‌دهد که نگرش عمومی به مناطق حفاظت شده در ارتباط با تغییرات جمعیتی جامعه، آموزش و آگاهی، مشارکت، هزینه

1. The International Ecotourism Society

2. Fennel

3. Deram and Andi

4. Belami

و سودها، ارتباط با مقامات حفاظتی و مشخص کردن تاریخ و میزان مشارکت جوامع محلی در حفاظت می‌باشد (آرچابالد و ناقتدن، ۲۰۰۱: ۱۳۵).^۱ تحقق توسعه پایدار گردشگری در گرو لحاظ نمودن سه رویکرد کل‌گرا، آینده‌نگر و مساوات‌گرا است. نگرش اول بر این باور است که توسعه، هنگامی پایدار است که در بستر سیاسی، اقتصادی و اکولوژیک ملاحظه گردد. در رویکرد دوم، برآورد احتیاجات کنونی گردشگران، جامعه میزبان و به موازات آن محافظت و پاس داشت از محیط‌زیست و حفظ فرصت‌های برابر برای آیندگان مطرح است. در رویکرد سوم، مساوات درون نسلی و فرانسلی در استفاده از امکانات، داده‌ها و منابع مورد نظر است (تولایی، ۱۳۸۶: ۱۴۲). اکوتوریسم در برگیرنده تمام مسافرت‌هایی است که به منظور لذت از طبیعت انجام می‌گیرند و در آن‌ها، حفاظت از محیط‌زیست و پایداری جاذبه‌های طبیعی، اهمیت بسیار دارد. همچنین افزایش درآمد و اشتغال یا به طور کلی، سطح رفاهی جامعه محلی نیز مدنظر است (عبداللهمی و سقایی، ۱۳۸۳: ۴۸).

۲-۲. پیشینه تحقیق

در پژوهش حاضر علیرغم اذعان به تحقیقات متعدد پژوهشگران به سه نمونه از تحقیقات مرتبط پرداخته شده است: تولایی، ریاحی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیق خود به بررسی توانمندی‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کهک استان قم پرداخته‌اند یافته‌های پژوهش نشان دهنده، کمبود زیرساخت‌های لازم، از جمله مکان‌های اقامتی، پذیرایی، رفاهی و ضعف مدیریت در زمینه توسعه گردشگری است. بررسی نتایج و تحلیل‌ها از افزایش آسیب زیست محیطی، به دلیل نامناسب بودن عوامل زیرساختی و ضعف سرمایه گذاری در این بخش برای استفاده از آثار مثبت گردشگری روستایی در پیشبرد توسعه روستایی حکایت دارد (تولایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱۸). مرادی و قاسمی (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان نقش گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بهشهر به تعیین و شناسایی ظرفیت‌ها در جهت توسعه گردشگری پایدار پرداخته‌اند. در بررسی‌های صورت گرفته به این نتیجه رسیدند که نخست آستانه آسیب‌پذیری سکونتگاه روستایی به لحاظ وجود منطقه تفریحی عباس‌آباد و چشم‌انداز اکوتوریستی بالاست. سپس گردشگری روستایی نیازمند بازنگری و ارایه سیاست‌های مناسب در جهت رفع محدودیت‌ها و استفاده از مزیت‌های نسبی موجود می‌باشد. برنامه‌ریزی گردشگری می‌تواند در این ناحیه موجب تنوع اقتصاد محلی و رونق فعالیت‌های اقتصادی به صورت سازمان یافته در حوزه گردشگری شده و زمینه توسعه پایدار روستایی را فراهم آورد (مرادی و قاسمی، ۱۳۹۳: ۱۰۶). مشیری و ابوسعیدی (۱۳۹۰) در تحقیقی به نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار و روستایی طبقه (خراسان رضوی) پرداخته‌اند. مطالعه نشان می‌دهد که روند کنونی بهره‌برداری از طبیعت علیرغم برخی فعالیت‌ها و تمهیدات محدودکننده، فراتر از ظرفیت تحمل محیط بوده و بیم آسیب‌های جدی و نابودی توان‌های طبیعی و البته اقتصادی منطقه طبقه می‌رود (مشیری و ابوسعیدی، ۱۳۹۰: ۴۹).

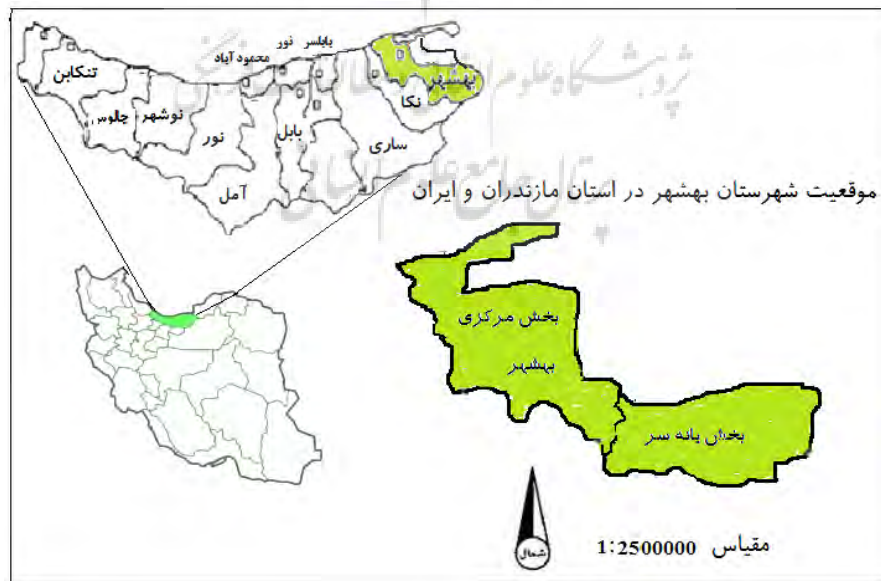
۳. روش شناسی تحقیق

روش پژوهش حاضر توصیفی- تحلیلی است و داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی‌های میدانی جمع‌آوری شده است. تحلیل داده‌ها در قالب مدل SWOT صورت گرفت که یکی از ابزارهای برنامه‌ریزی استراتژیک با بررسی در زمینه‌های نقاط قوت و ضعف (درون سیستمی) با فرصت‌ها و تهدیدات (برون سیستمی) است. تاریخچه این روش به پروژه‌ای مربوط می‌شود که در طی سال‌های ۱۹۷۰-۱۹۶۰، به رهبری آلبرت همفری در دانشگاه استنفورد در حال انجام بود. روش سوات، تفکری است سیستماتیک برای تشخیص جامع و کامل از عوامل مؤثر مربوط به یک

محصول جدید، تکنولوژی مدیریت و یا برنامه‌ریزی است (کنگاس و همکاران، ۲۰۰۴: ۱۸۹). جامعه آماری مورد مطالعه ساکنان شهرستان بهشهر هستند. در این پژوهش حجم نمونه را سه گروه اصلی ساکنان نقاط شهری و روستایی بهشهر (۱۵۰ نفر)، گردشگران (۱۰۰ نفر) و مدیران شهری (۳۵ نفر) تشکیل می‌دهند. روش نمونه‌گیری با فرمول کوکران بدست آمده است. براساس این روش نقاط قوت و ضعف (عوامل داخلی) و فرصت‌ها و تهدیدات (عوامل خارجی) جاذبه‌های طبیعی شهرستان بهشهر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی شهرستان در قالب مدل سوات، ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی مدنظر قرار گرفته است. سپس راهبردهایی برای تقویت فرصت‌ها و قوت‌ها و کاهش ضعف و تهدیدها در نظر گرفته شد. مجموعه معیارهایی برای توسعه گردشگری مورد شناسایی قرار گرفت و در قالب پرسش‌نامه طراحی و بین گردشگران، مسئولان و مردم توزیع گردید.

۴. محدوده مورد مطالعه

شهرستان بهشهر از نظر موقعیت جغرافیایی در منتهی‌الیه قسمت شرقی استان مازندران قرار دارد. این شهرستان با مساحت ۱۴۴۱ کیلومترمربع، ۶ درصد از وسعت استان مازندران را به خود اختصاص داده است (سالنامه آماری مازندران، ۱۳۹۰). مرکز آن شهر بهشهر است که در ارتفاع ۱۵ متری سطح دریاهای آزاد واقع گردیده است. شهرستان بهشهر از جنوب به استان سمنان، از شرق به شهرستان گلوگاه، از غرب به شهرستان نکاء و از شمال به دریای خزر و خلیج میانکاله محدود می‌گردد (قلندری، ۱۳۹۰: ۴۵). بهشهر در ناحیه‌ای کوهپایه‌ای قرار گرفته، بخش جنوبی آن کوهستانی و قسمت شمالی جلگه‌ای است. بنابراین ساکنانی که در این منطقه زندگی می‌کنند از سه ناحیه کوهستانی با جنگلی سرسبز و درهم تنیده، دشت‌های زیبا و مزارع و همچنین دریا مواجه هستند. این ویژگی‌ها نقش پررنگی در شکل‌گیری جاذبه‌های طبیعی و بدنبال آن ورود گردشگر دارد. شهرستان بهشهر براساس آخرین تقسیمات کشوری، از دو بخش مرکزی و یانه‌سر تشکیل شده است، بخش مرکزی شامل دهستان‌های (کوهستان، میانکاله و پنج هزاره) و بخش یانه‌سر شامل دهستان‌های شهداء و عشرستاق می‌باشد. جمعیت شهرستان براساس آخرین سرشماری صورت گرفته، حدود ۱۵۶ هزار نفر است. شکل (۱) نشان دهنده موقعیت شهرستان بهشهر است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

۵. یافته‌های تحقیق

موقعیت جغرافیایی شهرستان بهشهر در خلیج جاذبه‌های اکوتوریستی نقش حیاتی داشته و این جاذبه‌ها در جذب گردشگر با رویکرد اکوتوریستی اثر فراوان داشته است. موقعیت‌های جاذبه‌های اکوتوریستی در دو بخش جلگه‌ای، شامل دریا، اراضی حاصلخیز، شبه جزیره میانکاله، پهنه آبی خلیج گرگان در قسمت شمال و ناحیه کوهپایه‌ای، جنگلی و کوهستانی در قسمت جنوب استقرار یافته است. در این قسمت از مطالعه، ضمن مرور هریک از مهم‌ترین جاذبه‌های شهرستان بهشهر، به نقاط قوت، ضعف و فرصت و تهدید در زمینه توسعه گردشگری پایدار پرداخته می‌شود.

۵-۱. یافته‌های توصیفی

۵-۱-۱. جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بهشهر

• **شبه جزیره میانکاله:** محصول فرآیند ژئومورفولوژیکی جریان دائمی آب دریای خزر است. در ۱۲ کیلومتری شمال شرق شهر بهشهر با مساحت بیش ۶۶ هزار هکتار واقع شده، که هر ساله صدها هزاران پرنده مهاجر از مناطق مختلف جهان در آن پناه می‌گیرند. این مجموعه در فهرست اماکن زیست محیطی جهانی ثبت و از زیباترین تالاب‌های جهان به شمار می‌رود.

• **مجموعه تاریخی - تفریحی عباس‌آباد:** از جمله زیباترین چشم‌انداز فرهنگی و طبیعی کشور در ۹ کیلومتری جنوب شرقی بهشهر واقع شده است. دریاچه پارک به وسعت ۱۰ هکتار همراه با عمارت میان آن از جمله شاهکارهای دوران صفوی است. این شاهکار دوره صفوی، بر بالای تپه‌ای مشرف به سد عباس‌آباد در سه طبقه پلکانی قرار دارد که هر طبقه مورد استفاده قشر خاصی قرار داشته است. این اثر اگرچه دارای اجزایی است که نشان می‌دهد یک جاذبه صرفاً طبیعی نیست، به عنوان یک اثر طبیعی شهرت یافته است.

• **کاخ چشمه عمارت:** از بناهای مشهور عصر صفویه است که هم‌زمان با ایجاد اشرف البلاد (بهشهر کنونی) در سال (۱۰۲۱) هجری قمری به دستور شاه عباس در داخل شهر ساخته شده و بر روی یک سکوی سنگی چهار ضلعی قرار دارد که شامل حجره‌ها و اتاق‌های متعددی است. موقعیت طبیعی و ویژگی مقرر اثر در میان باغات شمال نیز بگونه‌ای است که بیشتر به جاذبه طبیعی شناخته شده است.

• **غار التپه:** در قسمت شرقی بهشهر در امتداد جاده عباس‌آباد (حاشیه غربی روستایی با همین نام) واقع شده است. قدمت این غار به ۱۰۵۰۰ سال قبل بر می‌گردد که اولین اجتماعات بشری در حوزه دریای خزر شکل گرفته بود و غارهای دیگری همانند کمیشان، قلعه‌بن، نرگسی، سیاه‌خانی، رستم کلا و غار کلر (بروکلمان، کارل، ۱۳۸۵: ۷۴- ملک شه‌میرزادی ۱۳۷۸: ۱۳۶).

• **باغات بهشهر:** مجموعه باغات بهشهر همانند باغات مجموعه حمام فین کاشان در مقیاس وسیع‌تر از آثار ارزشمند دوره صفوی و یکی از معتبرترین باغات کشور به شمار می‌رود و دارای بخش‌های مختلفی است. مانند باغ چشمه، باغ تپه، باغ خلوت یا حرمسرا، باغ شمال و باغ صاحب الزمان، با دیوارهای سنگین بلند از یکدیگر منفصل هستند. عمارت اولیه باغ شاه متعلق به دوران صفویه است که در سال ۱۰۲۱ هجری قمری بنا گردید. در حال حاضر به عنوان پارک و فضای مرکزی شهر مورد استفاده قرار دارد و ساختمان شهرداری در آن واقع گردیده است.

• **آتشفکده کوسان:** در قسمت جنوب غرب روستای آسیاب سر و در بالای کوه کم ارتفاع قرار دارد و سابقه آن به دوره ساسانی می‌رسد. این ناحیه در دوران قبل از صفویه از مناطق مورد توجه حکام محلی بوده و مرعشیان دارای پایگاهی در آن بوده‌اند. از دوره صفویه به بعد نیز این ناحیه همواره مورد توجه بوده است.

- **گوهر تپه:** در قسمت غربی شهرستان بهشهر و جنوب شهر رستم کلاء واقع شده است. دارای مساحتی برابر با ۵۰ هکتار می باشد و اشیائی از دوره مفرغ (برنز) در آن بدست آمده است (عسگری، ۱۳۵۱: ۱۶۱).
  - **قبرستان تاریخی سفید چاه:** در تاریخ ۱۷ اسفند ۱۳۸۱ با شماره ۷۸۴۵، به عنوان آثار ملی ثبت گردید و در بخش یانه سر در بخش جنوبی شهرستان بهشهر واقع شده است.
- از دیگر جاذبه‌های طبیعی تاریخی، فرهنگی و مذهبی شهرستان بهشهر، می‌توان به غار باستانی کمر بند (دوره پیش از تاریخ) شمال شرق روستای تروجن و غرب شهرستان، قلعه شاه نشین (اوایل دوره اسلامی) جنوب روستای آسیاب سر، قلعه پلنگان (دوره صفوی) شمال بهشهر، مجموعه بناهای تاریخی شهر یاری (دوره قاجار) بخش یانه سر، خانه احمد علی خان هزار جریبی (دوره قاجار) بخش یانه سر، مجموعه عمارت افغان نژاد (دوره قاجار) روستای قره تپه، مجموعه آرامگاه میرکمال‌الدین و میرجمال‌الدین در روستای کوهستان، بندر امیرآباد، عمارت صیامی (دوره قاجار) در روستای گرجی محله، آبشار سنگ نو، آبشار اسپ او در مجاورت روستای غریب‌محله، دوآب عباس‌آباد در قسمت جنوبی روستای التپه، قلعه شاه نشین در بخش جنوبی روستای آسیابسر، قلعه سرتک در قسمت شمالی بهشهر، جاده شاه عباسی، حسینیه شیخ علی زاده در شمال شهر رستم کلاء، آب انبار گنجعلی در بهشهر، امام زاده عبدالله واقع در روستای سارو، امام زاده یوسف در شمال روستای پاسند، جنگل و تنگ ارتباطی پاسند، حمام تاریخی روستای آیدین، ساختمان طهماسبی و هزار جریبی در بخش یانه سر اشاره کرد. جدول (۱) به جاذبه‌های گردشگری شهرستان بهشهر اشاره دارد.

جدول ۱. مهمترین جاذبه‌های گردشگری شهرستان بهشهر

ردیف	جاذبه گردشگری	موقعیت	سابقه تقریبی اثر
۱	شبه جزیره میانکاله	شمال شرقی شهرستان بهشهر	-
۲	مجموعه تفریحی عباس آباد	فاصله ۹ کیلومتری جنوب شرقی شهر بهشهر	صفویه
۳	کاخ چشمه عمارت	جنوب شرقی شهر بهشهر (خیابان پاسداران)	صفویه
۴	غار التپه	شرق بهشهر مجاور روستای التپه	باستان - عصر مفرغ
۵	باغ شاه	قسمت مرکز یشهر بهشهر	صفویه
۶	باغ چهل ستون	پارک مرکزی شهر	صفویه
۷	آتشکده کوسان	غرب شهر بهشهر	ساسانیان
۸	گوهر تپه	جنوب شهر رستم کلاء	باستان
۹	عمارت صفی آباد	جنوب غربی شهر بهشهر	صفویه
۱۰	قبرستان تاریخی سفید چاه	بخش یانه سر در جنوب شهرستان بهشهر	قاجاریه
۱۱	غار کمر بند	غرب شهر بهشهر و مجاور روستای شهید آباد	باستان - عصر مفرغ
۱۲	بناهای تاریخی شهر یاری	بخش یانه سر	قاجاریه
۱۳	آبشار سنگ نو	شمال شهر بهشهر	-
۱۴	قلعه پلنگان	شبه جزیره میانکاله	صفویه
۱۵	قلعه شاه نشین	جنوب روستای آسیابسر در غرب بهشهر	صفویه

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۲

۲-۵. یافته‌های تحلیلی - استنباطی

یکی از مناسب‌ترین فنون برنامه‌ریزی و تجزیه و تحلیل استراتژیک استفاده از مدل و ماتریس SWOT (تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها) است. بنابراین در این تحقیق، از این روش استفاده شده است. قلمرو ماتریس SWOT گسترده است و در واقع، یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل‌های سیستمی محسوب می‌شود. این مدل امکان بررسی عوامل و مقایسه تنگناها، تهدیدها، جنبه‌های آسیب‌زننده، فرصت‌ها، تقاضاها و موقعیت‌های محیط بیرونی را همراه با نقاط قوت و ضعف استراتژی به وجود می‌آورد. در این مرحله به بررسی جاذبه‌های طبیعی برای شناسایی نقاط قوت و ضعف (عوامل درونی) پرداخته شده است. برای دستیابی به توسعه و اجرای صحیح برنامه‌ها، اقدام به ارایه

راهبردهایی براساس عملکردها و پتانسیل‌های موجود شده است. در این راستا برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، اکولوژیکی و نهادی مدنظر قرار گرفته که این فرآیندها در جداول (۲) و (۳) مشاهده و استراتژی تحلیل‌های سیستمی با مدل در جدول (۴) پرداخته شده است.

جدول ۲. ماتریس عوامل داخلی (نقاط قوت و ضعف)

عوامل	نقاط قوت	نقاط ضعف
اقتصادی	S1. تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه جاذبه‌های طبیعی S2. وجود بستر مناسب جهت ایجاد فرصت‌های شغلی در امور گردشگری	W1. فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم که فعالیت‌های اکوتوریستی بر اساس آن پیش رود.
اجتماعی فرهنگی	S3. موقعیت استراتژیک شهرستان در شمال کشور به عنوان منطقه‌ای توریستی مهم جهت توسعه بخش گردشگری S4. وجود مناظر و چشم اندازهای طبیعی فراوان	W2. تنگنای بوروکراسی اداری در زمینه کسب مجوز برای توسعه بخشی مناطق گردشگری W3. تبلیغ ضعیف بعضی از جاذبه‌های گردشگری شهرستان به شهر و ناشناخته ماندن آن‌ها
اکولوژیکی	S5. قابلیت شهرستان برای جذب سرمایه‌گذاری بیشتر در حوزه توریسم و گردشگری همراه با درآمدزایی بیشتر S6. قرارگیری در مسیر ارتباطی با مشهد مقدس S7. تنوع زیستی (گیاهی - جانوری) در سطح شهرستان	W4. فقدان تاسیسات و تجهیزات رفاهی برای گردشگران در منطقه W5. نامناسب بودن زیرساخت‌های فیزیکی مسیرهای ارتباطی با بخش‌های جنوبی شهرستان در بخش یانه سر W6. نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی
نهادی	S8. وجود شبکه‌های ارتباطی مناسب با سایر مناطق گردشگری S9. علاقمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغالزایی از طریق توسعه اکوتوریسم	W7. عدم آشنایی ساکنان نسبت به فعالیت‌های اکوتوریستی و فقدان نهادی که آموزش آن‌ها را بر عهده بگیرد W8. ضعف امکانات و خدمات در راهنمایی گردشگران برای بازدید مناطق تاریخی و تفریحی

جدول ۳. ماتریس عوامل خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها)

عوامل	فرصت‌ها	تهدیدها
اقتصادی	O1. به کارگیری روش‌های مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری از زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات گردشگری	T1. اجرایی نبودن استراتژی‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم
اجتماعی - فرهنگی	O2. تهیه و اجرای برنامه‌ای به منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری شهرستان به شهر	T2. آلودگی منابع آب و خاک منطقه T3. افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری
اکولوژیکی	O3. بهبود زیرساخت‌ها و امکانات موجود از طریق توسعه گردشگری شهری با استفاده از عوارض ورودی در مکان‌های توریستی O4. امکان جلب مشارکت و همکاری‌های بین‌المللی در جهت احیا و توسعه زیستگاه‌های حیات وحش (شبه جزیره میانکاله)	T4. زوال جاذبه‌های اکوتوریستی در اثر بی‌توجهی مسئولان و مردم T5. تخریب پوشش گیاهی، جنگل‌ها و مراتع با گسترش گردشگری T6. تغییر کاربری اراضی به سایر کاربری‌های ناسازگار
نهادی	O5. امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز جاذبه‌های طبیعی O6. حمایت مسولان از جاذبه‌های طبیعی با رویکرد اشتغال‌زایی O7. ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌های طبیعی و استفاده‌ی بهینه از محیط طبیعی به منظور تفریح O8. استفاده از نیروهای متخصص در بخش اکوتوریسم	T7. عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در سطح شهرستان به شهر T8. افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سطح منطقه T9. ناتوانی و کمبود اختیارات لازم سازمان‌ها، برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و جذب نیروهای متخصص گردشگری

جدول ۴. استراتژی تحلیل‌های سیستمی مدل SWOT

راهبردهای رقابتی - تهاجمی	تلفیق نقاط قوت و فرصت	SO (Strengths-Opportunities)
راهبردهای تنوع	تلفیق نقاط قوت و تهدید	ST(Strengths -Threats)
راهبردهای بازنگری	تلفیق نقاط ضعف و فرصت	WO (Weaknesses - Opportunities)
راهبردهای تدافعی	تلفیق نقاط ضعف و تهدید	WT (Weakness - Threats)

۶. تحلیل نقاط قوت، ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها

در شهرستان بهشهر براساس مطالعات انجام شده، تعداد ۹ نقطه قوت داخلی در برابر ۸ نقطه ضعف داخلی و تعداد ۸ فرصت خارجی در برابر ۹ تهدید خارجی بررسی شده است. در مجموع تعداد ۱۷ نقاط قوت و فرصت به عنوان مزیت و تعداد ۱۵ نقاط ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناهای پیش روی شهرستان بهشهر برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی قابل شناسایی است. در این تحقیق علاوه بر مطالعات میدانی، با طراحی پرسش‌نامه مزیت‌ها و محدودیت‌های اصلی منطقه جهت اولویت‌بندی گزینه‌ها از دیدگاه مردم، مسئولان و گردشگران بررسی شده، علاوه بر جنبه‌های مشارکتی آن، بتوان نتایج را به صورت مجموع وزن‌های داده شده اولویت‌بندی و میانگین رتبه‌ای و وزن نسبی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها را از دیدگاه سه گروه پاسخ دهنده به دست آورد.

۱-۶. دیدگاه گردشگران

براساس روش تحلیل (SWOT) از دیدگاه گردشگران، مؤلفه افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری با مجموع وزنی ۵۴۰، میانگین رتبه‌ای ۳۰۴۵ و وزن نسبی ۰۰۳۴ به عنوان بزرگترین تهدید خارجی برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی در شهرستان بهشهر مطرح گردیده است. مؤلفه وجود مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی فراوانی مانند: مجموعه تفریحی، تاریخی عباس‌آباد، شبه جزیره میانکاله، بخش یانه سر در جنوب شهرستان، با مجموع وزنی ۶۳۰ و میانگین رتبه‌ای ۴۰۱۲ و وزن نسبی ۰۰۴۱ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی در جهت توسعه اکوتوریسم بهشهر می‌باشد و بعد از آن مؤلفه تنوع زیستی (گیاهی - جانوری) در سطح شهرستان با مجموع وزنی ۵۹۰ و میانگین رتبه‌ای ۳۰۹۵ و وزن نسبی ۰۰۳۹ قرار دارد و این در حالی است که قابلیت شهرستان برای جذب سرمایه‌گذاری بیشتر در حوزه توریسم و گردشگری همراه با درآمدزایی بیشتر، با مجموع وزنی ۴۸۰ و میانگین رتبه‌ای ۲۰۸۰ و وزن نسبی ۰۰۳۳ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی بوده است. در مورد فرصت‌های بیرونی گردشگران بر این عقیده بودند که تنوع بخشیدن به محصولات گردشگری جهت جلب گردشگران با مجموع وزنی ۵۷۵ و میانگین رتبه‌ای ۳۰۹۰ و وزن نسبی ۰۰۳۹ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه فرصت‌های بیرونی و در مقابل امکان جلب مشارکت و همکاری‌های ملی و بین‌المللی در جهت احیاء و توسعه زیستگاه‌های حیات وحش همانند شبه جزیره میانکاله با مجموع وزنی ۵۲۱ و میانگین رتبه‌ای ۳۰۲۴ و وزن نسبی ۰۰۳۲ به عنوان کم اهمیت‌ترین مؤلفه از نگاه گردشگران به عنوان فرصت می‌باشد. علاوه بر این، از نظر گردشگران فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم در حوزه گردشگری منطقه با مجموع وزنی ۵۹۵ و میانگین رتبه‌ای ۴۰۳۰ و وزن نسبی ۰۰۴۳ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف و پایین‌ترین اولویت را در نقاط ضعف، نامناسب بودن زیرساخت‌های فیزیکی مسیرهای ارتباطی با بخش‌های جنوبی شهرستان در بخش یانه‌سر، با مجموع میانگین ۵۳۲ و میانگین رتبه‌ای ۳۰۸۲ و وزن نسبی ۰۰۳۶ داراست.

جدول ۵. ماتریس نقاط قوت جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بهشهر

گردشگران				مسئولان				مردم				تحلیل نقاط قوت (SWOT)
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	
۴	۰.۳۹	۳.۹۵	۵۹۰	۴	۰.۳۶	۳.۶۱	۵۵۳	۱	۰.۳۷	۳.۵۴	۶۴۳	S1. تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری
۶	۰.۳۸	۳.۸	۵۵۰	۳	۰.۳۵	۳.۵۵	۵۶۷	۲	۰.۳۶	۳.۴۴	۶۲۰	S2. وجود بستر مناسب جهت ایجاد فرصت‌های شغلی در امور گردشگری
۷	۰.۳۶	۳.۶۵	۵۴۲	۷	۰.۳۱	۳.۱۱	۵۳۲	۳	۰.۳۵	۳.۴۱	۶۱۷	S3. موقعیت استراتژیک شهرستان در شمال کشور به عنوان منطقه‌ای توریستی مهم جهت توسعه بخش گردشگری
۱	۰.۴۱	۴.۱۲	۶۳۰	۲	۰.۳۷	۳.۷۸	۵۸۷	۴	۰.۳۴	۳.۲۸	۶۰۲	S4. وجود مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی فراوان مانند عباس‌آباد، شبه جزیره میانکاله و بخش یانه سر در جنوب شهرستان
۹	۰.۳۳	۳.۸	۴۸۰	۶	۰.۳۴	۳.۴۳	۵۴۵	۵	۰.۳۳	۳.۳۰	۵۸۰	S5. قابلیت شهرستان برای جذب سرمایه‌گذاری بیشتر در حوزه توریسم و گردشگری
۸	۰.۳۸	۳.۸	۵۳۰	۸	۰.۲۹	۲.۹۹	۵۱۳	۶	۰.۳۲	۳.۲۶	۵۷۱	S6. قرارگیری در مسیر ارتباطی با مشهد مقدس
۲	۰.۴۰	۴.۱۲	۶۱۵	۵	۰.۳۶	۳.۶۴	۵۵۶	۷	۰.۳۲	۳.۱۹	۵۶۲	S7. تنوع زیستی (گیاهی-جانوری) در سطح شهرستان
۳	۰.۴۲	۴.۲	۶۱۲	۹	۰.۲۵	۲.۵۴	۴۹۸	۸	۰.۳۱	۳.۹۵	۵۵۳	S8. وجود شبکه‌های ارتباطی مناسب با سایر مناطق گردشگری
۵	۰.۳۷	۳.۷	۵۷۶	۱	۰.۳۸	۳.۸۸	۵۹۰	۹	۰.۲۹	۲.۹۱	۵۳۲	S9. علاقه‌مندی مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغالزایی از طریق توسعه اکوتوریسم

جدول ۶. ماتریس نقاط ضعف جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بهشهر

گردشگران				مسئولان				مردم				تحلیل نقاط ضعف (SWOT)
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	
۱	۰.۴۴	۴.۲۰	۵۹۵	۶	۰.۳۰	۳.۰۲	۴۸۴	۱	۰.۳۴	۳.۴۵	۵۹۰	W1. فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم حوزه‌های گردشگری
۳	۰.۴۲	۴.۲۴	۵۸۶	۴	۰.۳۰	۳.۰۵	۴۹۰	۲	۰.۳۴	۳.۴۰	۵۷۵	W2. تنگنای ناشی از بوروکراسی اداری در زمینه کسب مجوز برای توسعه بخشی مناطق گردشگری
۴	۰.۴۱	۴.۱۸	۵۷۸	۷	۰.۲۹	۲.۹۰	۴۷۵	۳	۰.۳۳	۳.۳۵	۵۶۰	W3. فقدان تاسیسات و تجهیزات رفاهی برای اکوتورها در منطقه
۷	۰.۳۶	۳.۸۲	۵۳۲	۲	۰.۳۴	۳.۴۰	۵۰۵	۴	۰.۳۳	۳.۳۲	۵۵۴	W4. نامناسب بودن زیرساخت‌های فیزیکی مسیرهای ارتباطی با بخش‌های جنوبی شهرستان
۶	۰.۳۷	۳.۸۹	۵۶۰	۵	۰.۳۱	۳.۱۰	۴۸۵	۵	۰.۳۲	۳.۲۳	۵۴۲	W5. نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی
۵	۰.۳۸	۳.۹۸	۵۸۰	۳	۰.۳۲	۳.۲۰	۴۹۴	۶	۰.۳۱	۳.۱۸	۵۳۱	W6. تبلیغ ضعیف بعضی از جاذبه‌های گردشگری شهرستان بهشهر و ناشناخته ماندن آن‌ها
۲	۰.۴۳	۴.۲۷	۵۹۰	۸	۰.۲۴	۲.۴۰	۴۶۷	۷	۰.۳۱	۳.۱۰	۵۲۰	W7. عدم آشنایی ساکنان نسبت به فعالیت‌های اکوتوریستی و فقدان نهادی که آموزش آنها را بر عهده بگیرد
۸	۰.۳۶	۳.۶۰	۵۴۵	۱	۰.۳۶	۳.۶۰	۵۱۵	۸	۰.۳۰	۳.۰۷	۵۱۵	W8. ضعف امکانات و خدمات راهنمایی گردشگران در مناطق جنوبی نظیر تابلوهای راهنما و نقشه‌های معرفی مناطق تاریخی و تفریحی

جدول ۷. ماتریس فرصت‌های رتبه‌بندی و اولویت سنجی براساس مدل (SWOT)

گردشگران				مسئولان			مردم			تحلیل، فرصت‌ها (SWOT)		
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن	مجموع وزن
۷	۰.۳۴	۳.۴۲	۵۲۳	۸	۰.۳۴	۳.۴۱	۵۷۰	۱	۰.۳۵	۳.۵۵	۶۲۰	01. بکارگیری روش‌های مدیریت پایدار در احداث و بهربرداری از زیرساختها، و خدمات گردشگری
۴	۰.۳۶	۳.۶۵	۵۵۰	۴	۰.۴۰	۴.۰۵	۶۰۵	۲	۰.۳۴	۳.۴۰	۶۱۰	02. تهیه و اجرای برنامه‌ای به منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری شهرستان بهشهر
۵	۰.۳۵	۳.۵۵	۵۴۶	۶	۰.۳۷	۳.۷۰	۵۹۰	۳	۰.۳۴	۳.۴۲	۵۹۵	03. بهبود زیرساختها و امکانات موجود از طریق توسعه گردشگری شهری با استفاده از عوارض ورودی در مکان‌های توریستی
۸	۰.۳۲	۳.۲۴	۵۲۱	۳	۰.۴۲	۴.۲۵	۶۱۵	۴	۰.۳۳	۳.۲۷	۵۸۲	04. امکان جلب مشارکت و همکاری‌های بین-المللی در جهت احیا و توسعه زیستگاه‌های حیات وحش (شبه جزیره میانکاله)
۳	۰.۳۷	۳.۷۰	۵۵۵	۱	۰.۴۳	۴.۳۵	۶۲۰	۵	۰.۳۳	۳.۳۰	۵۷۰	05. امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز جاذبه‌های طبیعی
۶	۰.۳۳	۳.۳۲	۵۲۰	۷	۰.۳۵	۳.۵۵	۵۸۶	۶	۰.۳۲	۳.۲۵	۵۶۴	06. حمایت مسئولان دولتی از توسعه مناطق و جاذبه‌های طبیعی با رویکرد اشتغال‌زایی در سطح شهرستان، علی‌الخصوص جاذبه‌های بخش یانه سر
۱	۰.۳۹	۳.۹۰	۵۷۵	۵	۰.۳۹	۳.۹۸	۵۰۰	۷	۰.۳۱	۳.۱۸	۵۵۶	07. ایجاد فرصت‌های مناسب برای مردم محلی جهت درک و حفاظت از ارزش‌های طبیعی و استفاده بهینه از محیط طبیعی به منظور تفرج
۲	۰.۳۸	۳.۸۲	۵۷۰	۲	۰.۴۳	۴.۳۰	۶۱۸	۸	۰.۲۹	۲.۹۵	۵۴۵	08. افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری

جدول ۸. ماتریس تهدیدها براساس مدل (SWOT)

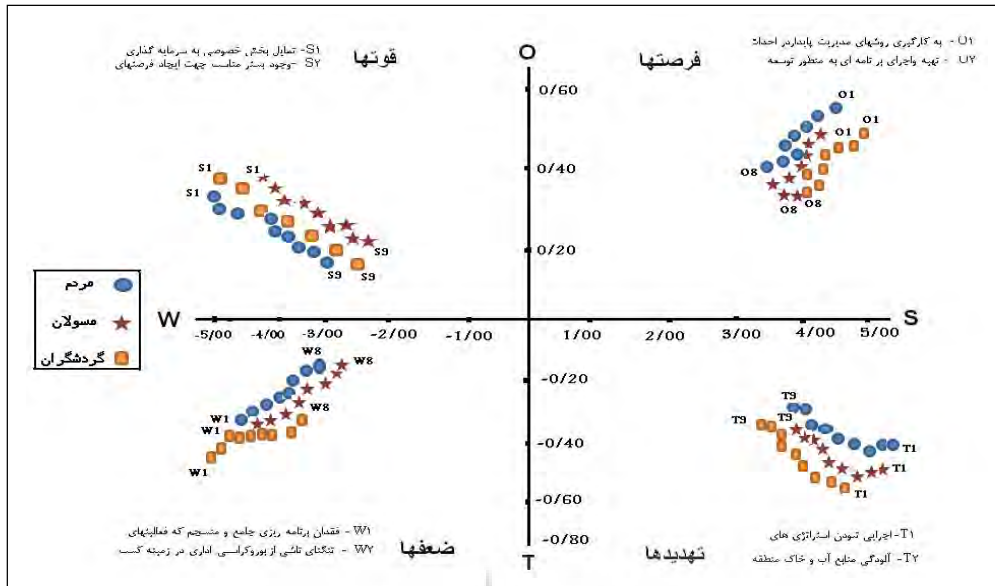
گردشگران				مسئولان			مردم			تحلیل تهدیدها (SWOT)		
رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی	میانگین وزن	مجموع وزن	رتبه	وزن نسبی		میانگین وزن	مجموع وزن
۲	۰.۳۳	۳.۳۵	۵۳۰	۲	۰.۴۳	۴.۳۰	۶۱۰	۱	۰.۳۳	۳.۳۲	۵۵۰	T1. اجرای نبودن استراتژی‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم
۳	۰.۳۲	۳.۲۸	۵۲۵	۴	۰.۴۲	۴.۲۵	۶۰۰	۲	۰.۳۲	۳.۲۵	۵۴۲	T2. آلودگی منابع آب و خاک منطقه
۷	۰.۳۲	۳.۲۰	۵۱۵	۵	۰.۴۱	۴.۱۲	۵۹۸	۳	۰.۳۲	۳.۲۰	۵۳۵	T3. افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران به نواحی گردشگری
۴	۰.۳۳	۳.۳۷	۵۲۳	۶	۰.۳۴	۳.۴۰	۵۷۵	۴	۰.۳۱	۳.۱۷	۵۲۳	T4. زوال جاذبه‌های اکوتوریستی در اثر بی‌توجهی مسئولان و مردم
۵	۰.۳۲	۳.۲۴	۵۲۰	۸	۰.۳۲	۳.۲۵	۵۷۰	۵	۰.۳۱	۳.۱۰	۵۲۰	T5. تخریب پوشش گیاهی، جنگل‌ها و با گسترش گردشگری
۱	۰.۳۴	۳.۴۵	۵۴۰	۳	۰.۴۱	۴.۱۵	۶۰۵	۶	۰.۳۰	۳.۰۵	۵۱۵	T6. تغییر کاربری اراضی به سایر کاربری‌های ناسازگار
۶	۰.۲۲	۳.۲۳	۵۱۷	۹	۰.۳۲	۳/۲۰	۵۶۵	۷	۲.۹۰	۲.۹۹	۵۱۲	T7. عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در سطح شهرستان بهشهر
۸	۰.۲۹	۲.۹۳	۵۰۵	۱	۰.۴۳	۴.۳۵	۶۱۵	۸	۰.۲۸	۲.۸۸	۵۰۷	T8. افزایش قیمت زمین و بورس بازی آن در سطح منطقه
۹	۰.۲۹	۲.۹۰	۵۰۰	۷	۰.۳۲	۳.۲۸	۵۷۳	۹	۰.۲۸	۲.۸۴	۴۹۹	T9. ناتوانی و کمبود اختیارات لازم سازمان‌ها، برای جذب سرمایه گذاری خارجی و جذب نیروهای متخصص گردشگری

۲-۶. دیدگاه مردم

تحلیل مدل سوات نشان می‌دهد مؤلفه تمایل بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری، با مجموع وزنی ۶۴۳ و میانگین رتبه‌ای ۳.۷۷ و وزن نسبی ۰.۳۷ به عنوان مهمترین عامل نقطه قوت داخلی و مؤلفه علاقمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغالزایی از طریق توسعه اکوتوریسم با مجموع وزنی ۵۳۲ و میانگین رتبه‌ای ۲.۹۰ و وزن نسبی ۰.۲۹ به عنوان کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی در توسعه و گسترش فعالیت‌های اکوتوریستی در شهرستان بهشهر ذکر شده است. در مورد فرصت‌های بیرونی مردم بر این عقیده بودند که به کارگیری روش‌های مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری از زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات گردشگری با مجموع وزنی ۶۲۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۵۵ و وزن نسبی ۰.۳۵ به عنوان مهم‌ترین عامل فرصت بیرونی و تهیه و اجرای برنامه‌ای به منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری شهرستان بهشهر با مجموع وزنی ۶۱۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۴۰ و وزن نسبی ۰.۳۴ در رتبه بعد قرار دارد. در حالی که افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در کنار نواحی گردشگری با مجموع وزنی ۵۴۵ و میانگین رتبه‌ای ۲.۹۵ و وزن نسبی ۰.۲۹ به عنوان کم اهمیت‌ترین فرصت بیرونی در جهت توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی مطرح است. در مورد عوامل تهدیدکننده توسعه گردشگری از نظر مردم در شهرستان بهشهر، اجرائی نبودن استراتژی‌های حمایتی دولت درخصوص برنامه‌های اکوتوریسم با مجموع وزنی ۵۵۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۳۲ و وزن نسبی ۰.۳۳ بزرگترین تهدید خارجی و آلودگی منابع آب و خاک منطقه با مجموع وزنی ۵۴۲ و میانگین رتبه‌ای ۳.۲۵ و وزن نسبی ۰.۳۲ در رتبه بعدی قرار دارد و در حالی که ناتوانی و کمبود اختیارات لازم سازمان‌ها، برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی و جذب نیروهای متخصص گردشگری با مجموع وزنی ۴۸۰ و میانگین رتبه‌ای ۲.۷۵ و وزن نسبی ۰.۲۷ کم اهمیت‌ترین مؤلفه تهدید خارجی از نگاه مردم است و فقدان برنامه‌ریزی جامع و منسجم در حوزه گردشگری با مجموع وزنی ۵۹۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۴۵ و وزن نسبی ۰.۳۴ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف داخلی به شمار می‌رود.

۳-۶. دیدگاه مسئولان

از دیدگاه مسئولان، مؤلفه علاقمندی مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغالزایی از طریق توسعه گردشگری با مجموع وزنی ۵۹۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۸۸ و وزن نسبی ۰.۳۸ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت داخلی و پس از آن تهیه و اجرای برنامه‌ای به منظور توسعه توانمندی‌های مدیران گردشگری شهرستان بهشهر با مجموع وزنی ۵۸۷ و وزن نسبی ۰.۳۷ میانگین رتبه‌ای ۳.۷۸ در رتبه بعدی برای توسعه فعالیت‌های اکوتوریستی در شهرستان بهشهر قرار دارد. این درحالی است که مؤلفه داشتن محیط آرام و بدون سر و صدا در مناطق اکوتوریستی مجموع وزنی ۴۹۸ و میانگین رتبه‌ای ۲.۵۴ و وزن نسبی ۰.۲۵ کم اهمیت‌ترین نقطه قوت داخلی از دیدگاه مسئولان است. همچنین مؤلفه، ضعف امکانات و خدمات در معرفی اماکن گردشگری شهرستان به توریست‌ها با مجموع وزنی ۵۱۵ و میانگین رتبه‌ای ۳.۶۰ و وزن نسبی ۰.۳۶ به عنوان مهم‌ترین نقطه ضعف، و عدم آشنایی ساکنان نسبت به فعالیت‌های اکوتوریستی و فقدان نهاد آموزشی در این مورد، با مجموع وزنی ۵۰۵ و میانگین رتبه‌ای ۳.۴۰ و وزن نسبی ۰.۳۴ در رتبه آخر قرار دارد. در رابطه با فرصت‌ها، امکان برنامه‌ریزی، طراحی، توسعه و تجهیز جاذبه‌های توریستی شهرستان بهشهر با مجموع وزنی ۶۲۰ و میانگین رتبه‌ای ۴.۳۵ و وزن نسبی ۰.۴۳، به عنوان مهم‌ترین فرصت و مورد افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش گردشگری با مجموع وزنی ۶۱۸ و میانگین رتبه‌ای ۴.۳۰ و وزن نسبی ۰.۴۳ در رتبه دوم و موضوع بکارگیری روش‌های مدیریت پایدار در احداث و بهره‌برداری از زیرساخت‌ها، تسهیلات و خدمات گردشگری با مجموع وزنی ۵۸۰ و میانگین رتبه‌ای ۳.۴۱ و وزن نسبی ۰.۳۴ از لحاظ اهمیت در رتبه آخر قرار گرفته است و در آخر افزایش قیمت زمین و بورس‌بازی در سطح منطقه، با مجموع وزنی ۶۱۵ و میانگین رتبه‌ای ۴.۳۵ و وزن نسبی ۰.۴۳ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه تهدید کننده قرار گرفته است.

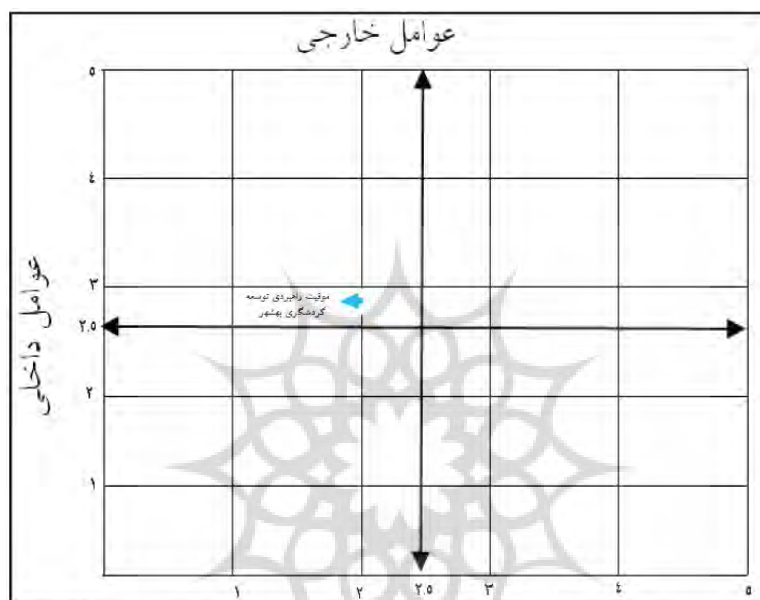
شکل ۲. تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها

جدول ۸. نظام تحلیل راهبردهای پتانسیل‌های اکوتوریستی شهرستان بهشهر

راهبردهای رقابتی - تهاجمی (SO)	راهبردهای تنوع (ST)
<ul style="list-style-type: none"> - زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش مصنوعی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری - تأکید بر توسعه گردشگری طبیعی به دلیل وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه گردشگری این منطقه - بهره‌گیری هدفمند و بهینه از افزایش انگیزه مسافرت در بین گردشگران و توریست‌ها جهت بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی - شکل‌گیری تشکلهای و نهادهای گردشگری توسط ساکنان این نواحی و آموزش گردشگری از طریق نشست‌ها و جلسات متعدد به مردم بومی - زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری شهرستان بهشهر 	<ul style="list-style-type: none"> - تنوع بخشی به ارائه خدمات و امکانات توریستی به منظور جلب رضایت گردشگران - تنوع بخشی به فعالیت‌های تبلیغاتی جهت معرفی جاذبه‌های اکوتوریستی شهرستان بهشهر - ظرفیت‌پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در اماکن گردشگری منطقه مورد مطالعه در جهت جلوگیری از تخریب آن‌ها. - دفترچه‌های راهنمایی اماکن گردشگری و جاذبه‌های طبیعی برای گردشگران - تنوع در ایجاد فرصت‌های شغلی برای ساکنان محدوده‌های گردشگری و افزایش درآمد - توسعه، تجهیز و بهسازی مسیرهای ارتباطی شهرستان بهشهر و جاده‌های منتهی به نواحی گردشگری با نصب علائم راهنمایی و رانندگی - تأمین امنیت محدوده‌ها و نواحی گردشگری شهرستان بهشهر

راهبردهای بازنگری (wo)	راهبردهای تدافعی (OT)
<ul style="list-style-type: none"> - بازنگری در مورد روش‌های حفاظت از محیط زیست - ضمن بازنگری به نوع و نحوه بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در توسعه، تهیه طرح‌های گردشگری از سوی نیروهای متخصص امر گردشگری و نهادهای مختلف باید به صورت جدی صورت گیرد. - بازنگری در قوانین و مقررات اراضی و فضاهای گردشگری اماکن توریستی شهرستان بهشهر - بازنگری و توسعه نهادها و سازمان‌های مرتبط با بخش گردشگری و توریسم برای آموزش ساکنان و گردشگران - بازنگری در توزیع خدمات و تسهیلات بخش گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> - تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت کاهش اثرات منفی زیست محیطی - توسعه خدمات و امکانات در زمینه‌های گوناگون - ایجاد بستر مناسب جهت فعالیت‌های حوزه گردشگری از سوی بخش خصوصی - آموزش، اطلاع‌رسانی به ساکنان و مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری شهرستان بهشهر - تدوین قوانین و مقررات ویژه جهت استفاده بهینه جاذبه‌ها و فرآورده‌های گردشگری و جلوگیری از تخریب، آلودگی و از بین رفتن این منابع در شهرستان بهشهر - برگزاری سمینارها و نشست‌های اختصاصی در حوزه‌های گردشگری و توریسم به خصوص توسعه سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری در شهرستان بهشهر

استنتاج نهایی از ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (مجموع نمره نهایی ۲.۴۸) آن است که تهدیدهای پیش‌روی گردشگری شهرستان به‌شهر بیشتر از فرصت‌های پیرامون آن بوده و در نتیجه راهبردها برای گردشگری منطقه، باید به گونه‌ای تدوین شود که بتوان با استفاده از فرصت‌های موجود در منطقه بر تهدیدهای موجود غلبه کرد. نتیجه نهایی از ارزیابی عوامل داخلی (مجموع نمره نهایی ۲.۷۵) آن است که نقاط ضعف گردشگری به‌شهر، از نقاط قوت آن بیشتر است و راهبردهای کلان باید به صورتی تدوین شوند که با استفاده از توانمندی‌های موجود در شهرستان به‌شهر مورد مطالعه، نقاط ضعف حاکم بر شرایط داخل منطقه را برطرف کنند.

شکل ۳. تعیین راهبرد و استراتژی نهایی

۷. بحث و نتیجه‌گیری

امروزه توسعه گردشگری از اولویت‌های اساسی هر کشور بویژه در زمینه ایجاد اشتغال و تولید ثروت است. شهرستان به‌شهر در شمال ایران با توجه به موقعیت اقلیمی و طبیعی از پتانسیل زیادی در حوزه گردشگری برخوردار است که در صورت برنامه‌ریزی مناسب و به تبع آن سرمایه‌گذاری، می‌تواند از مزیت‌های متعدد این صنعت بهره‌مند گردد. وجود جاذبه‌های طبیعی بکر، نظیر جنگل‌های زیبا و رودخانه‌های خروشان واقع در بخش یانه سر (در قسمت جنوبی شهرستان) می‌تواند زمینه را برای توسعه گردشگری فراهم ساخته و با ایجاد پایگاه‌های اطلاعاتی در رابطه با جاذبه‌های اکوتوریستی و گسترش آموزش همگانی در رابطه با اینگونه فعالیت‌ها زمینه توسعه گردشگری را فراهم نماید و با تجدیدنظر در رابطه با توزیع نیروی انسانی متخصص در زمینه گردشگری در سطح شهرستان می‌تواند توسعه پایدار گردشگری را به همراه داشته باشد. راهبردهای اساسی در زمینه توسعه پایدار اکوتوریستی براساس اهداف راهبردی که با توجه به پتانسیل جاذبه‌های گردشگری در شهرستان به‌شهر تعیین شده طراحی شده است. بنابراین راهبردهای در نظر گرفته شده در راستای توسعه پایدار گردشگری با رویکرد توسعه اقتصادی، اجتماعی، محیطی و با توجه به حفظ تعادل اکولوژیک عبارتند از: استفاده بهینه از توانایی‌ها، پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های موجود صنعت گردشگری در شهرستان به‌شهر،

برنامه‌ریزی و توجه بیشتر به جاذبه‌های طبیعی در جهت حفظ محیط‌ها و پتانسیل‌های گردشگری، ایجاد خدمات و تسهیلات گردشگری متناسب با توان اقتصادی گردشگران، افزایش اختیارات سازمان‌های مرتبط با گردشگری جهت جذب نیروهای متخصص در حوزه توریسم و گردشگری، حفظ و نگهداری آثار و چشم‌اندازهای طبیعی و تدوین برنامه جامع اکوتوریستی. به منظور بهره‌برداری بهینه از این جاذبه‌ها، ایجاد بستری مناسب برای سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در اماکن گردشگری، فراهم کردن شرایطی مناسب جهت افزایش مدت زمان حضور گردشگران در مناطق تفریحی و ایجاد تعاملی سازنده بین گردشگران و جامعه میزبان و نیز تأکید بر نیازهای گردشگران ضروری است.

۸. منابع

۱. بروکلیمان، کارل، ۱۳۸۵، **تاریخ ملل و دول اسلامی**، مترجم هادی جزایری، چاپ نهضت، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ دوم، تهران.
۲. پایلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی، ۱۳۸۵، **گردشگری ماهیت و مفاهیم**، چاپ اول، انتشارات سمت، تهران.
۳. تولایی، سیمین، ۱۳۸۶، **مروری بر صنعت گردشگری**، انتشارات دانشگاه تربیت معلم، تهران.
۴. تولایی، سیمین و ریاحی، وحید، ۱۳۹۲، **بررسی توانمندی‌ها و راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کهک استان قم**، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۴، صص ۱۰۳-۱۱۸.
۵. درام و اندی، ۱۳۸۸، **مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت اکوتوریسم**، ترجمه محسن رنجبر، چاپ اول، انتشارات ایبژ، تهران.
۶. رسول‌زاده، میکائیل، ۱۳۸۶، **اکوتوریسم با صنعت گردشگری روستایی**، مجموعه مقالات اولین همایش منطقه‌ای جغرافیا گردشگری توسعه پایدار، دانشگاه آزاد واحد اسلامشهر.
۷. رضوانی، علی اصغر، ۱۳۷۴، **جغرافیا و صنعت گردشگری**، انتشارات دانشگاه پیام نور، تهران.
۸. رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل، ۱۳۸۱، **نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوب‌های نظریه‌ای)**، فصلنامه مدرس علوم انسانی، شماره ۲، صص ۴۱-۲۳.
۹. زاهدی، شمس السادات، ۱۳۸۵، **مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار**، دانشکده علامه طباطبایی، تهران.
۱۰. سلطان زاده، حسین، ۱۳۸۵، **اکوتوریست کیست، اکوتوریسم چیست**، نشریه جهان اقتصاد، شماره ۲۰، ص ۱.
۱۱. سقایی، مهدی، عبداللهی، عبدالله، ۱۳۸۳، **دریاچه ارومیه و راهبردهای گردشگری قابلیت‌ها و گونه شناسی**، فصلنامه رشد آموزش جغرافیا، شماره ۶۸.
۱۲. شاکری، عباس و سلیمی، فریدون، ۱۳۸۵، **عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد چابهار و اولویت بندی آن‌ها با استفاده از تکنیک ریاضی AHP**، پژوهشنامه اقتصادی، شماره ۲۰، ص ۱.
۱۳. شاهنده، بهزاد، ۱۳۸۰، **اکوتوریسم تنها طبیعت گردی نیست**، مجله موج سبز، شماره ۷، ص ۴۹.
۱۴. عسگری، علی بابا، ۱۳۵۱، **اشرف البلاد**، انتشارات مفاخر ایران، تهران. ص ۱۶۱.
۱۵. قلندری، عبداله‌اشم، ۱۳۹۰، **تاریخ بهشهر**، چاپ اول، انتشارات گرانمایه، ساری. ص ۴۵.
۱۶. کاظمی، مهدی، ۱۳۸۷، **تحلیل ادراک شهروندان زاهدانی در توسعه گردشگری چابهار**، مجله جغرافیا و توسعه، سال ششم، شماره ۱۲، ص ۱.
۱۷. مرادی مسیحی، وراز و قاسمی، علی، ۱۳۹۳، **نقش گردشگری در توسعه اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی شهرستان بهشهر**، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، شماره ۸، صص ۱۰۶-۱۲۵.
۱۸. محسنی، رضاعلی، ۱۳۸۸، **گردشگری پایدار در ایران، کارکردها، چالش‌ها و راهکارها**، مجله علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، فصلنامه فضای جغرافیایی، سال نهم، شماره ۲۸، ص ۴۵.
۱۹. مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، **سرشماری عمومی و نفوس مسکن شهرستان بهشهر**.
۲۰. ملک شه‌میرزادی، ۱۳۷۸، **ایران در پیش از تاریخ**، ترجمه مسعود گلزاری، انتشارات دانشجو، تهران. ص ۱۳۶.
۲۱. منصوری، علی، ۱۳۸۱، **گردشگری و توسعه پایدار**، نشریه رشد آموزش جغرافیا، دفتر انتشارات کمک آموزشی، شماره ۶۳، ص ۳۸.

۲۲. مشیری، سید رحیم و سید ابوسعیدی، سید احمد، ۱۳۹۰، نقش اکوتوریسم در توسعه ی پایدار و روستایی مطالعه‌ی موردی: **طرقیه (خراسان رضوی)**، دانشنامه جغرافیا، دانشگاه آزاد اسلامی، شماره ۸۲، صص ۴۹-۶۲.
۲۳. نوری کرمانی، علی، ۱۳۸۹، **گردشگری شهری و پیوند عملکردی آن با توریسم**، مطالعه موردی: استان کردستان، مجله فضای جغرافیایی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال نهم، شماره ۲۶.
24. Archabald, K. & Naughton-Trevrs, I., 2001, **Tourism revenue-sharing around national park in western Uganda**, Early effort to identify and reward local community . Environment conservation.PP.135-149.
25. Bramwell, B., and Meyer, D., 2007, **Power and Tourism Policy Relations in Transition**.
26. Annals of Tourism Research, 34: 766-788.
27. Fennel, D.A., 2001, **A content analysis of ecotourism definition** .Current Issues in tourism, pp.403-421.
28. Raina, A.K., 2005, **Ecology Wildlife and Tourism development**. Publishing New Dehli India.124-128.
29. Kaganus. M, Kangas. J, Kurttila. M., 2004, **The Use of Value Focused Thinking and the A'WOT Hybrid Method in Tourism Management"**, Tourism Management, vol. 25 (4), 499-506.
30. Khan, Sh., 2007, **Development of ecotourism in Pakistan**.SDBI publishing .pp.87-90.
31. Unwto, **Tourism Highlights 2007 Edition**,(www.unwto.com), 2007.

